

**”Yhteys on todistus” – Uskonnollisen sanaston
erityismerkityksiä eräässä kristillisessä julkaisussa**

Kandidaatintutkielma

Katri Liukko

Suomen kieli

Kieli- ja viestintätieteiden laitos

Jyväskylän yliopisto

2017

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Kieli- ja viestintätieteiden laitos
Tekijä – Author Katri Liukko	
Työn nimi – Title ”Yhteys on todistus” – Uskonnollisen sanaston erityismerkityksiä eräässä kristillisessä julkaisussa	
Oppiaine – Subject Suomen kieli	Työn laji – Level Kandidaatintutkielma
Aika – Month and year Toukokuu 2017	Sivumäärä – Number of pages 18
Tiivistelmä – Abstract	
<p>Tutkimukseni aihe on uskonnollinen kieli lehtiteksteissä. Uskonnollinen kieli muuttuu hitaasti ja sitä pidetään yleisesti hieman konservatiivisena kielimuotona. Siinä myös pyritään usein kuvamaan jotain näkymätöntä. Tutkimuksessani pyrin selvittämään, millaisia sanastollisia erityispiirteitä uskonnollisessa kielessä esiintyy, miksi niitä käytetään ja miten ne vaikuttavat tekstiin. Tutkimus antaa lisää tietoa uskonnollisessa kontekstissa käytettävästä kielestä ja siitä, miten se eroaa yleiskielestä.</p> <p>Aineistonani toimii Suomen Baptistikirkon lehti <i>Kodin ystävä – Baptisti.fi</i>, josta tutkimuksen edetessä valikoitui tarkempaan analyysiin neljä ilmausta (<i>yhteys, palveleminen, kutsu ja varustaminen</i>). Niiden merkityksiä analysoin laajemmin diskurssintutkimusta ja semanttista analyysia hyödyntäen. Analysoin ilmauksia mm. tarkastelemalla niiden pää- ja sivumerkityksiä sekä sitä, kuinka niiden viittausala uskonnollisessa kontekstissa muuttuu. Otin huomioon myös kielen yhteisöllisen luonteen, sillä uskonnollista kieltä on aina tarpeen tarkastella osana yhteisöä ja yhteisöllistä identiteettiä. Uskonnollisessa yhteisössä kielenkäyttöä määrittää uskonnollinen diskurssi, jonka puitteissa kieltä käytetään. Tällöin kieleen vaikuttavat yhteisön tavat ja uskomukset.</p> <p>Tutkimuksessani selvisi, että uskonnollisessa kielessä esiintyy sanoja, joita käytetään eri merkityksessä kuin yleiskielessä. Sanoilla on siis sekä yleiskielinen merkitys että uskonnollinen sivumerkitys, ja tämän lisäksi sanalle on voinut kehittyä vielä spesifimpi viittausala uskonnollisen kielen sisällä. Tarkastelen siis sitä, kuinka sanojen merkitykset muuttuvat ja muovaantuvat uskonnollisen diskurssin sisällä.</p> <p>Syinä viittausalojen muutoksiin voisi pitää tarvetta identifioitua yhteisöön tai osoittaa kuuluvuuttaan yhteisön sisällä muille siihen kuuluville. Tämä on oleellinen osa minkä tahansa ryhmän kielenkäyttöä. Kyseessä voi olla myös opittu tapa tai tottumus. Voitanee siis todeta, että yhteisön sisällä yleiskielessäkin käytettyihin sanoihin ja ilmauksiin muodostuu helposti sivumerkityksiä, joita uskonnollisessa kontekstissa käytetään. Kiinnostavaa olisi tutkia aihetta syvemmin, sillä tutkimukseni aineisto oli kuitenkin melko suppea. Aihetta voisi lähestyä myös kieli-ideologisesta näkökulmasta: miksi tietynlaista kieltä valitaan käyttää tai olla käyttämättä tietyssä tilanteissa? Myös puhuttua kieltä olisi kiintoisaa tutkia, sillä tässä tutkimuksessa aineistona toimi vain kirjoitettu kieli.</p>	
Asiasanat – Keywords uskonnollinen kieli, diskurssintutkimus, rekisteri, yhteisö, identiteetti	
Säilytyspaikka – Depository Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	1
2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS.....	3
2.1 Diskurssi	3
2.2 Rekisterit.....	4
2.3 Semantiikka	4
3 AINEISTO JA MENETELMÄT.....	6
3.1 Aineisto.....	6
3.2 Tutkimusmenetelmät	6
4 ANALYYSI.....	8
4.1 Yhteys	8
4.2 Palveleminen.....	10
4.3 Kutsu.....	11
4.4 Varustaminen	13
5 PÄÄTÄNTÖ.....	15
LÄHTEET	17

1 JOHDANTO

Kandidaatintutkielmassani tutkin uskonnollista kieltä ja siinä tavanomaisesta käytöstä poikkeavia sanavalintoja. Tarkoitan tässä tutkimuksessa nimenomaan kristinuskoa viitatessani uskonnolliseen kieleen tai diskurssiin. Analysoimani tekstit on poimittu Suomen Baptistikirkon lehdestä. Lehden nimi on *Kodin Ystävä – Baptisti.fi*. Pohdin, mitä erilaisilla ilmauksilla ja sanavalinnoilla saadaan aikaan, ja millainen merkitys niillä on tekstin välittämän viestin kannalta.

Tässä tutkimuksessa tarkastelen uskonnollista kieltä kielellisenä rekisterinä, jota käytetään kirjoitetuissa teksteissä. Olen erityisen kiinnostunut siitä, millainen käytettyjen sanojen ja ilmausten merkitys tekstin kannalta on. Uskonnollinen kieli on minulle tuttua, ja se onkin tärkein syy sille, miksi halusin tutkia tätä aihetta. Koen, että kokemukseni ja tietämykseni uskonnollisesta kielestä on eduksi tutkimuksen kannalta.

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Millaisia yleiskielestä poikkeavia merkityksiä uskonnollisten tekstien sanastossa esiintyy?
2. Miksi sanoja käytetään poikkeavissa merkityksissä?

Analysoitavia sanoja ja ilmauksia tarkastellaan Kielitoimiston sanakirjan määritelmien avulla. Viittaan kielitoimiston sanakirjaan lähdeviitteissä lyhenteellä KS. Sanakirjasta löytyvät yleiskieliset merkitykset ja joidenkin sanojen kohdalla myös yleisuskonnolliset merkitykset. Kielitoimiston sanakirja määrittää periaatteitaan seuraavasti: ”Hakusanoiksi on valittu näistä sanatyypeistä merkityksensä ja käyttönsä kannalta keskeisimmät, ja ne antavat mallia muiden sanojen muodostamiselle. Sanakirja pyrkii kuvaamaan sitä, mikä on kielessä yleistä, vakiintunutta ja tyypillistä.” Voidaan siis olettaa, että järjestys, jossa kunkin sanan merkitys määritellään, perustuu näihin kriteereihin; ensimmäisenä kerrotaan keskeisimmät ja yleisimmät käyttötavat, ja sitten muut. (KS 2017.)

Kirjakielen kehittyminen uskonnollisen kielen kanssa samaa matkaa on merkittävä osa suomen kielen historiaa. Uskonnollinen kieli, sen käyttö ja siihen liittyvät kieli-ideologiat ovat kuitenkin muuttuneet paljon jo pelkästään viimeisten vuosikymmenten aikana. Suomessa uskonnollista kieltä on tutkittu paljon kirjakielen kehittymisen yhteydessä. Nykypäivän uskonnollisen kielen käyttöä ja merkitystä sen sijaan on tutkittu vähemmän, joten aihe on ajankohtainen ja relevantti. (Nissi & Mielikäinen 2014: 14.)

Erityisesti uskonnollisen median tutkiminen on toistaiseksi ollut vähäistä, ja siksi siinä käytettyä kieltä olisi tarpeen tarkastella (Lappalainen 2015: 300).

2 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

2.1 Diskurssi

Diskurssi kuvaa ”jotakin alaa koskevien vuorovaikutustaitojen kokonaisuutta” (KS 2017). Mikko Lehtonen avaa diskurssin käsitettä ja muodostumista selittämällä, että on olemassa tietty diskursiivinen käytäntö, joka säätelee sitä, millaisia ilmauksia voidaan milloinkin käyttää, kuka niitä voi käyttää ja miten. Diskurssi sisältää siis itsessään jonkinlaisen puhetapojen ja puhujien hierarkian. Näin ollen uskonnollinen diskurssi sisältää kokonaisuudessaan paitsi uskonnollisen kielen rekisterin, myös tietynlaiset käytöstavat, oletukset ja uskomukset. (Lehtonen 1996: 68) Diskurssintutkimuksessa keskeistä onkin ajatus siitä, että kielenkäyttö on sosiaalista ja funktionaalista (Heikkinen 2012: 94).

Diskurssit sisältävät omat sääntönsä siitä, miten asioista voidaan puhua. Ne muodostavat representaatioita, eli mielikuvia tai ilmentymiä todellisuudesta, ja säätelevät sitä, millainen käsitys puhujalla on maailmasta. Uskonnollinen diskurssi siis representoi todellisuutta uskonnollisesta näkökulmasta, ja tämä ilmenee uskonnollisessa kielessä. (KS; Lehtonen 1996: 70). Yksi diskurssin keskeisiä käsitteitä on konteksti. Konteksti voidaan yksinkertaisesti ymmärtää pelkästään asian- tai tekstinyhteytenä, mutta diskurssintutkimuksessa se usein ymmärretään laajempuna kokonaisuutena, kaikkina asioina, jotka vaikuttavat merkityksen ymmärtämiseen ja sen rajaamiseen. (KS 2017; Pietikäinen & Mäntynen 2009: 28-30) Uskonnollisessa kontekstissa merkityksiä siis rajaavat ja määrittävät yhteisön uskomukset ja tapa puhua sekä käsitellä aiheita, jotka koetaan uskonnollisiksi.

Kieli on merkittävä osa ihmisen identiteettiä, ja sitä käytetään myös identifiointumista varten. Uskonnollinen yhteisö voidaan luokitella etniseksi ryhmäksi, jonka sisällä käytetty kieli voi vaihdella yleiskielestä. Yhteisöissä kielellä voidaan esimerkiksi ilmaista kuuluvuutta kyseiseen ryhmään. Käytetty kieli voi myös vaihdella sen mukaan, halutaanko lähentää vai etäännyttää itseään muista ryhmän jäsenistä. Voidaan siis olettaa, että toisinaan uskonnollista kieltä käytetään yhteisön sisällä tarkoituksena osoittaa siihen kuulumista. (Wolfram 2007: 78; Dyer 2007: 104.)

Tutkimuksessa otan siis huomioon myös sosiolingvistisen näkökulman, eli tarkastelen kieltä uskonnollisen kulttuurin ja yhteisön osana. Tutkimuksessa on myös etnografinen ote, koska tutkin oman kirkkokuntani julkaisua. Näin ollen on mahdollista, että joitain asioita jää huomaamatta tai tekstistä tehdään ylitulkintoja. Tehdyt tulkinnat

perustuvat erityiskielen tuntemukseen, mikä on tarpeellista, koska lähteitä tai määritelmiä kaikkien sanojen hengelliselle käytölle ei löydy. Joissain tapauksissa sanojen merkitystä analysoitaessa on apua kysytty myös muilta yhteisön jäseniltä, joiden omaan kokemukseen perustuvat määritelmät on tuotu tutkimuksen tulkintaosioon mukaan.

2.2 Rekisterit

Rekisteri määritellään kielenkäytöksi, johon vaikuttavat esimerkiksi tilanteiset ja sosiaaliset tekijät, puhujat ja konteksti (Leckie-Tarry 1995: 6). Yleensä rekisteristä puhuttaessa tarkoitetaan saman kielen eri varieteetteja (Lappalainen 2012:663). Yleiskieli ja uskonnollinen kieli esiintyvät tässä tutkimuksissa omina rekistereinään. Määrittelen tässä tutkimuksessa yleiskieleksi kielen, jota kaikki suomea osaavat kykenevät ymmärtämään. Se ei siis sisällä murteellisia piirteitä tai erikoissanastoa. Uskonnollinen kieli taas määritellään tässä tutkimuksessa kieleksi, jota käytetään uskonnollisissa kontekstissa tai uskonnollisista aiheista puhuttaessa, ja joka liittyy oleellisesti hengelliseen kulttuuriin. Näin ollen se kuuluu kategoriaan, joka voidaan luokitella erikoiskieleksi; se sisältää spesifiä sanastoa, joka liitetään nimenomaan uskonnolliseen yhteyteen.

Uskonnollinen kieli voidaan siis määritellä erikoissanastonsa vuoksi myös omaksi rekisterikseen, koska sen käyttö on vahvasti kontekstisidonnaista. Uskonnollinen kieli eroaa käytöltään muutenkin yleiskielestä, koska se pyrkii kuvailemaan jotain, joka ei ole nähtävissä, ikään kuin hahmottamaan toista todellisuutta. (Nissi & Mielikäinen 2014: 8–10; Paananen 2012: 7–8.) Uskonnollista kieltä on pyritty määrittelemään kolmen kriteerin avulla, joista ainakin yhden tulee täytyä: osallistujat pitävät puheen uskonnollisena, aihetta pidetään pyhänä tai tilanteessa koetaan olevan läsnä osallistujia, jotka eivät ole paikalla fyysisesti (Lehtinen 2014: 179).

2.3 Semantiikka

Merkitysten monipuolisuus on kielelle ominainen piirre. Kieltä käytetään ja sitä ymmärretään aina kontekstissa. Koska merkitysten muodostaminen on sidoksissa myös ihmisen omaan tulkintaan, on aina mahdollista, että kieltä tulkitaan eri tavoilla. (Lehtonen 1996: 52.) Tässä tutkimuksessa tavoitteena on päästä kiinni sanojen erilaisiin merkityksiin tietyssä kontekstissa semanttisen analyysin avulla.

Kaija Kuiri määrittelee lingvistisen semantiikan suuntauksena, joka tutkii ihmisten välittämiä merkkejä ja niiden merkityksiä. Tässä tutkimuksessa teen siis semanttista analyysiä sanoista, jotka tutkimistani teksteistä nousevat. Tutkin sanojen merkityksiä, sekä sitä, mikä funktio niiden yleiskielestä poikkeavalla käytöllä on. Ihmisten käyttämä kieli on vahvasti sidoksissa kulttuuriin, sen tapoihin ja opittuihin tottumuksiin. Se muuttuu ajan kanssa, ja myös yksittäinen sana tai ilmaisu voi saada erilaisen merkityksen kontekstista riippuen. Sanojen merkitykset voidaan jakaa denotatiivisiin eli päämerkityksiin ja konnotatiivisiin eli sivumerkityksiin. Näkökulma perustuu siihen, että sanoilla voi olla yleisesti ymmärrettävä päämerkitys, joka mainitaan sanakirjassa ensimmäisenä ja joka määrittää sanan referenssin eli sen, millaisissa yhteyksissä sanaa voidaan käyttää. Tämän lisäksi sanalla voi kuitenkin olla myös muita vakiintuneita sivumerkityksiä. On myös muistettava, että merkitysten ymmärtämisessä on aina mukana ihmisen oma, kokemuksiin ja havaintoihin perustuva tulkinta sanasta. (Kuiri 2012: 8, 28, 86.)

3 AINEISTO JA MENETELMÄT

3.1 Aineisto

Aineistonani toimii Suomen Baptistikirkon julkaisema *Kodin Ystävä – Baptisti.fi* -lehti, jota julkaistaan kerran kuukaudessa. Lehdessä on 16-20 sivua ja siinä julkaistaan mm. opetustekstejä, kolumneja ja haastatteluita. Jokaiseen lehteen on myös otettu kirjoituksia Suomen Helluntaikirkon *Ristin Voitto* -lehdestä. Toisinaan lehdessä on myös mainoksia, kirja-arvosteluita tai juttuja kirkkokunnan historiasta. *Kodin Ystävä* lähetetään kaikille Suomen Baptistikirkon jäsenille, joten lukijakunta koostuu pääosin kirkkokunnan jäsenistä. Lukijat saavat myös lähettää lehteen uutisia, mielipidetekstejä tai vastineita.

Aineistona kävin läpi vuoden 2016 kaikki numerot eli 12 lehteä, joista poimin tutkimuksen kannalta oleellisia ja kiinnostavia sanoja tai ilmauksia. Tarkastelin siis kaikkia lehdessä esiintyneitä tekstilajeja.

3.2 Tutkimusmenetelmät

Tutkimukseni on kvalitatiivinen eli laadullinen, ja siinä hyödynnetään semanttisen kielentutkimuksen keinoja. Kävin aineiston läpi ja poimin sieltä sanoja, joiden merkitys tuntui poikkeavan siitä, mitä yleiskielessä käytetään. Seuraavaksi tarkastin sanojen merkitykset Kielitoimiston sanakirjasta, ja jätin pois ne sanat, jotka määriteltiin sanakirjassa uskonnollisissa yhteyksissä yleisesti käytettäväksi käsitteiksi ja joita ei myöskään lehtiteksteissä käytetty muussa merkityksessä.

Sanoilla on siis yleiskielinen merkitys ja kapeampi, uskonnollinen merkitys, sekä uskonnollisen kontekstin sisällä vielä oma, spesifi merkitys. Tätä muutosta tarkastelen semanttisen analyysin avulla. Viittausalalla tarkoitan sanan merkityksen rajaamaa joukkoa. Viittausala voi supistua tai laajentua riippuen siitä, miten sanan merkitys muuttuu: jos sanalla on erittäin tarkka ja spesifi merkitys, sen viittausala on suppea. Jos taas merkitys on väljä, viittausala on laaja. (Kangasniemi 1997: 29.) Pohdin myös, miksi näitä sanoja käytetään, ja mikä merkitys käytöllä on tekstin sisällön kannalta.

Diskurssitutkimus tuo analyysiin lisää syvyyttä, sillä tarkastelen sanojen käyttöä uskonnollisen diskurssin kautta. Usein uskonnollista kieltä tutkitaan nimenomaan osana yhteisöä ja sen toimintaa (Lehtinen 2014: 181). Koska analysoitavana on vain muutama sana, analyysi on tiheää ja yksityiskohtaista. Tavoitteena on ottaa huomioon konteksti, koska sen vaikutus merkitykseen on huomattava. (Pietikäinen & Mäntynen

2015.) Uskonnollista kieltä tarkasteltaessa ensisijaisena kontekstina voidaan pitää uskonnollista yhteisöä (Lehtinen 2014: 179). Analysoimissani esimerkeissä teksti onkin nimenomaan suunnattu omalle yhteisölle.

4 ANALYYSI

Kaikilla tutkimuksessa analysoitavilla sanoilla on sanakirjasta löytyvä päämerkitys ja sen lisäksi useita sivumerkityksiä. Analyysi kohdistuu sivumerkityksiin eli siihen, millä kaikilla tavoilla sanoja voi käyttää, ja mitä niillä tarkoitetaan. Samalla pohdinnan kohteena on myös se, miksi näitä kyseisiä sanoja on käytetty ja miten ne vaikuttavat tekstin merkityksen ymmärtämiseen.

4.1 Yhteys

Ilmaus *yhteys* esiintyy lehtiteksteissä useasti ja usein jonkinlaisen määrään kanssa, joka määrittelee, minkä tai keiden yhteydestä puhutaan. Tällaisia ovat esimerkiksi kristittyjen tai seurakunnan yhteys. Kielitoimiston sanakirja määrittelee *yhteyden* uskonnollisessa kontekstissa ”kokonaisuutena” tai ”ykseytenä”, joka voi tarkoittaa myös seurakuntien välistä yhteyttä (KS 2017). Vertailun vuoksi poimin aineistosta myös sellaisia kohtia, joissa tämä yleisuskonnollinen merkitys esiintyy: esimerkeissä 1 ja 2 sanaa käytetään tässä merkityksessä. Toisten kristittyjen lisäksi ihminen voi elää myös Jumalan yhteydessä, kuten esimerkiksi 3 käy ilmi.

- (1) Parhaimmillaan aito rukous saa kristityissä aikaan halua kohdata kaikki toiset ihmiset armollisesti ja vahvistaa kristittyjen **keskinäistä yhteyttä**.
- (2) Parhaimmissa tapauksissa kurssin käyminen johtaa siihen, että ihminen tulee uskoon ja jää seurakunnan **yhteyteen**.
- (3) Jeesuksen kanssa saamme kutsun parannukseen ja parantumiseen. Hän toivottaa meidät tervetulleiksi **yhteyteen** Jumalan, Taivaan Isän, kanssa.

Näiden yleisuskonnollisten käyttötapojen lisäksi sanaa käytetään teksteissä ilman määrettä, pelkkänä *yhteytenä*. Tällöin sanan viittausala suppenee, ja sen merkitys muuttuu: yleisuskonnollisessa merkityksessään se tarkoittaa kristittyjen välistä ykseyttä, eli sitä, että he kuuluvat samaan ryhmään ja edustavat samaa etnistä joukkoa uskonsa puolesta. Tässä kontekstissa *yhteyden* merkitys kuitenkin tarkentuu, ja se viittaa jonkinlaiseen kokemiseen ja tunteeseen: kristityt eivät vain edusta samaa uskontokuntaa, vaan he myös jakavat jonkin sanattoman yhdistävän tekijän uskoessaan samaan Jumalaan. Hanna Haapasalo (2008) on tutkinut uskonnollisessa diskurssissa esiintyviä adjektiiveja ja niiden käyttöä. Hän toteaa, että uskonnollisessa diskurssissa luodaan usein raja ”meidän” ja ”muiden” välille kielellisin keinoin: kristityt kokevat, että heitä yhdistää jokin yliluonnollinen, heistä riippumaton voima. (Haapasalo 2008: 82.) Myös Teun A.

Van Dijk (2009) korostaa yhteisön vaikutusta yksilön kieleen. Yhteisössä vallitseva diskurssi vaikuttaa siihen, miten yhteisöstä puhutaan muille, mutta myös siihen, miten yhteisöstä puhutaan jäsenten kesken. Uskonnollisessa diskurssissa siis halutaan todennäköisesti myös kielellisillä valinnoilla korostaa yhteisön hyviä puolia ja yhteenkuuluvuutta. (Van Dijk 2009: 71.)

Esimerkissä 4 kirjoittaja itse määrittelee sen, mitä yhteys tarkoittaa spesifissä merkityksessään. Kielitoimiston sanakirjan mukaan yhteys on denotatiiviselta merkitykseltään kosketuksissa olemista, kontaktia ja vuorovaikutusta (KS 2017). Tässä kirjoittaja määrittelee sen merkityksen tarkemmin jonkinlaiseksi yliluonnolliseksi yhteenkuuluvuuden tunteeksi. Esimerkin 4 mukaan yhteys on kristityille oleellinen piirre, koska se todistaa Jeesuksen olemassaolosta.

- (4) **Yhteydessä** ei ole kyse vain siitä, että meillä olisi keskenämme mukavaa. Se kantaa paljon pidemmälle. **Yhteys** on todistus. Todistus Jeesuksesta Kristuksesta maailmalle.

Esimerkki 5 on poimittu tekstistä, jossa kirjoittaja pohtii, miksi lapset eivät saa ehtoollista. Ehtoollisen merkitys seurakunnassa on olla Jeesuksen muistoateria, jonka avulla muistutetaan mieleen Jeesuksen kuolema ja ylösnousemus. Sitä pidetään yhtenä yhteyden osoittamisen muotona. Kirjoittaja kokee tärkeäksi, että yhteys kuuluu kaikille yhteisön jäsenille.

- (5) Ehtoollinen on **yhteysateria**, sanotaan. Tuo ateria ei kuulu lapselle, ajatellaan. Mutta voisiko lapselle kuulua kuitenkin **yhteys**? Luterilaisessa kirkossa lapsi osallistuu ehtoollistilanteeseen. Hän saa papilta leivän ja viinin sijasta siunauksen. Ratkaisu vaikuttaa varsin hyvältä. Annetaan lasten olla ja tulla, ei estetä.

Miksi sitten puhutaan yhteydestä? Oletukseni on, että sen avulla vahvistetaan ja rakennetaan omaa identiteettiä niin yksilönä kuin ryhmänäkin. Diskurssintutkimuksen valossa kielen ja identiteetin suhde on merkittävä: kielen avulla ja vuorovaikutuksessa muiden kanssa ihminen kuvaa ja muokkaa identiteettiään (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 64). Sama pätee myös ryhmän identiteettiin: Haapasalon mukaan uskonnolliseen diskurssiin on vakiintunut vastakohtapari *sisäinen* ja *ulkoinen*, joista sisäinen koetaan positiivisena ja syvällisenä, ulkoinen pinnallisena. Haapasalon mukaan ihmiset pyrkivät sisäiseen yhteyteen Jumalan kanssa. (Haapasalo 2008: 80.) Voitaneen ajatella myös, että tähän pyritään, kun vaalitaan yhteyttä kristittyjen kesken: yhteys ei ole vain ulkonaista

vuorovaikutusta, kuten esimerkistä 4 käy ilmi, vaan jotain sisäistä, syvällisempää yhteenkuuluvuuden tunnetta.

4.2 Palveleminen

Palvelemisella on yhteyden tapaan yleisuskonnollinen merkitys, jota voisi ajatella sanan päämerkityksenä uskonnollisessa diskurssissa. Sen lisäksi sillä on spesifimpi sivumerkitys. Kielitoimiston sanakirjan mukaan palveleminen on ensisijaisesti auttamista (palkallisesti tai palkatta) ja asioiden tekemistä jonkun hyväksi tai hänen puolestaan. Sanakirjasta löytyy myös yleisuskonnollinen merkitys ”pitää jumalanaan” tai ”pitää palvelonnan kohteena”. (KS 2017.)

Uskonnollisessa kontekstissa denotatiivinen merkitys esiintyy esimerkiksi sanassa ”jumalanpalvelus”, joka kuvastaa ihmisen alemmuutta suhteessa Jumalaan. Käsitteenä *palveleminen* ei välttämättä sisällä mitään konkreettista tekemistä. Jos ihminen uskoo Jumalaan, häntä voidaan pitää Jumalan palvelijana. Sana viittausala uskonnollisessa kontekstissa on siis laaja. Tämä yleinen semanttinen merkitys löytyy esimerkeistäkin:

- (6) Seurakunnan tehtävä on auttaa sen kaikkia jäseniä saavuttamaan omia tavoitteitaan **palvella** Jumalaa yhdessä muun seurakunnan kanssa.

Teksteissä sanalla *palvella* esiintyy kuitenkin myös uskonnollisessa kontekstissa konnotatiivinen merkitys. Tällöin sanaa käytetään suhteessa muihin ihmisiin, esimerkiksi kuvailtaessa hengellistä tilaisuutta, jossa joku seurakuntalaisista on tehnyt jotain toisten hyväksi. Esimerkiksi tilaisuudessa säestäminen laskettiin palvelemiseksi.

- (7) Sai olla **palvelemassa** musiikin kautta toisia uskovia.

Samoin sanaa käytetään teksteissä kuvaamaan ylipäätään minkä tahansa toimen hoitamista seurakunnassa. Näitä nimitetään *palvelutehtäviksi*.

- (8) Itsetunnon ongelmat siirtyvät ihmissuhteisiin ja **palvelutehtäviin** seurakunnassa.

Palvelemisen merkitys siis tarkentuu. Sillä ilmaistaan sitä, että seurakunnassa tehdään työtä. Se, että työnteon sijasta puhutaan *palvelemisesta* viittaa siihen, mikä sanan päämerkitys uskonnollisessa yhteydessä alkujaankin on, eli Jumalan palvelemiseen.

Merkityksen tiukentuessa viittausala siis supistuu: tekeminen on konkreettista ja se tapahtuu seurakunnassa tai seurakunnalle.

Oleellinen osa diskurssintutkimusta on ajatus kielen vallasta, eli kyvystä rajata, muokata ja representoida maailmaa. Kieli siis vaikuttaa siihen, kuinka asiat hahmotetaan ja mitä niistä ajatellaan. (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 53.) Se, että kaikista töistä, myös pienistä, on tehty merkitykseltään tärkeitä, voi vaikuttaa siihen, miten työntekoon suhtaudutaan. *Palvelemista* pidetään arvossa ja sitä odotetaan tapahtuvan, kuten esimerkistä 9 käy ilmi.

- (9) Tärkein arvo on nöyryys ja valmius **palvella**.

Palveleminen voi siis viitata moniin eri asioihin, joilla kaikilla on implisiittisesti sama päämäärä ja merkitys. Tällöin muut ymmärtänevät asiansyhteyden perusteella, mihin sanalla tarkalleen milloinkin viitataan. Koska uskonnollisen ilmauksen viittausala voi olla laaja, sen merkitys tarkentuukin usein vasta kontekstin perusteella (Niemi 2014: 241).

4.3 Kutsu

Diskurssintutkimuksen kannalta on kiehtovaa tarkastella kielen *variaatiota*, eli sitä, kuinka kieltä voi käyttää monella tapaa ja kuinka sanavalinnat muuttavat viestin merkitystä (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 67). Tässä osiossa tarkastelen sanaa *kutsu*, joka viittaa teksteistä poimituissa esimerkeissä samaan kuin *kutsumus* yleiskielessä. Näissä tekstikatkelmissa on kuitenkin valittu käytettäväksi nimenomaan sanaa *kutsu*. Sen voisi ajatella viittaavan Jumalan kutsumaksi tulemiseen: kutsumuksen ajatellaan tulevan Jumalalta, ja sitä pidetään nimenomaan hengellisen työn kutsumuksena. Vaikka kutsumus voi toki olla ns. maallisessa työssä, *kutsu* tuo siihen hengellisen aspektin.

- (10) Tärkeintä on kuitenkin, että olen Jumalan **kutsuma**.
- (11) Jeesuksen seurassa kalastajat saivat uuden, hengellisen **kutsun** ihmisten kalastajiksi.

Sanakirja määrittelee *kutsun* jonkun toisen esittämänä pyyntönä, tai omana haluna tai viettinä, jolloin jokin on kutsun kohteena. Sana *kutsu* sisältää siis aina implisiittisesti oletuksen, että kutsulla on lähettäjä. Kutsumus taas luokitellaan enemmän sisältäpäin nousevaksi tarpeeksi. Kielitoimiston sanakirja määrittelee kutsumuksen ”hartaana haluna”. Näin ollen voidaan ajatella, että hengellisessä kielessä *kutsu* antaa vaikutelman siitä, että tiettyä työtä tehdään, koska Jumala on antanut sen tehtäväksi. Kutsumus -sanan

käyttö ei poissulje Jumalan vaikutusvaltaa, mutta sillä ei ole täysin samaa merkitystä kuin *kutsulla*. (KS 2017.)

- (12) aloin pikkuhiljaa löytää takaisin alkupisteeseen, johon Jumala oli minut **kutsunutkin**. Eräässä naisten tapahtumassa puolestani rukoiltiin ja kuulin sanoman, että Jumala haluaa vahvistaa **alkuperäiskutsuni**. – Ympyrä sulkeutui ja kutsuni evankelistana viritettiin uuteen liekkiin.

Esimerkissä 12 kirjoittaja on kokenut, että hänellä on kutsu työhön evankelistana, eli henkilönä, joka esimerkiksi kiertää eri paikoissa saarnaamassa. Ajan kanssa hän kuitenkin on tuntenut harhautuneensa kauemmaksi siitä työstä, johon hän koki olevansa kutsuttu. Hän ei myöskään ole ollut aina varma, onko työ varmasti häntä varten.

Usein *kutsu* eroaa kutsumuksesta juuri uskonnollisen luonteensa takia. Kutsumus koetaan omaksi, mutta kutsu on ulkoinen kehoitus, eikä se välttämättä heti tunnu omalta: ihminen voi kokea, ettei hän riitä tehtävään, johon hän kokee kutsua. Tällöin tehtävään kasvaminen tapahtuu vähitellen. Kutsu on siis oleellinen osa johdatusta. Johdatuksen Kielitoimiston sanakirja määrittelee ”Jumalan kaitselmuksen opastavana huolenpitona” (KS 2017). Kutsun kokeminen vaatii myös sen, että sen ymmärtää. Esimerkki 13 osoittaaakin, että omasta kutsusta voi kokea epävarmuutta, eikä se välttämättä tunnu heti omalta.

- (13) Sydämeeni hiipikin ajatus siitä, että olin erehtynyt **kutsuni** suhteen.

Kaikki kutsut ovat aina kutsuja palvelemaan Jumalaa, ja jokaiselle tämä palvelutehtävä voi olla erilainen. Kuten aiemmin on todettu, pieneksikin luokiteltavat työt seurakunnassa tai seurakunnan hyväksi ovat kuitenkin lopulta Jumalan palvelemista ja Hänen työnsä edistämistä. Kaikki kutsut ajavat siis pohjimmiltaan samaa asiaa, eli Jumalan palvelemista.

- (14) Ihminen on **kutsuttu** -- kirkastamaan Jumalaa.

Esimerkit 14 ja 15 vahvistavat siis sen, että jokaisella kristityllä on oma kutsu, jonka päämäärä on lopulta sama. Jumala ei siis kutsu vain tiettyjä ihmisiä, esimerkiksi pappeja ja seurakuntatyöntekijöitä, jotka tekevät leipätyönään työtä seurakunnassa. *Kutsu* on siis vahvasti yhteyksissä *palvelemiseen*: jokainen palvelee kutsunsa mukaisesti, ja jokaiselta sitä oikeastaan odotetaankin, kuten esimerkistä 15 käy ilmi.

- (15) Lähetystyö? Ei, se kuuluu Niinasta ”vähän paremmille kristityille”, joilla on **erityinen kutsu**. – Ei Jeesus **kutsu** tietynlaisia kristittyjä viemään ilosanomaa. Hän **kutsuu** jokaista.

Esimerkin 15 pohjalta voitaneen myös tulkita, että kaikki kutsut ovat pohjimmiltaan saman arvoisia. Joidenkin työn jälki näkyy kuitenkin selkeämmin kuin toisten, ja siksi ne saattavat tuntua ”erityisiltä”. Esimerkin 15 kirjoittaja kuitenkin vahvistaa, että tämän kaltainen tunne on lähtöisin ihmisestä itsestään, eikä kutsuilla kuuluisi olla arvojärjestystä.

Aina *kutsu* ei kuitenkaan ilmauksena sisällä työtä ja palvelemista, vaan se voi tarkoittaa myös rauhaa ja lepoa. Jumalan kutsu koetaan siis myös kutsuna olla Jumalan ja muiden kristittyjen yhteydessä:

- (16) Jeesuksen kanssa saamme **kutsun** parannukseen ja parantumiseen. Hän toivottaa meidät tervetulleiksi yhteyteen Jumalan, Taivaan Isän, kanssa. Se on **kutsu** lapseuteen --.

4.4 Varustaminen

Varustaminen esiintyi tekstissä hyvin poikkeavassa merkityksessä yleiskielen määritelmään verrattuna. Kielitoimiston sanakirja määrittelee *varustamisen* seuraavasti: ”1 huolehtia siitä, että jossakin tai jollakulla on tarpeelliset varusteet (hankkimalla tai täydentämällä niitä). 2 lisätä, liittää johonkin jotakin.”. Tekstissä esiintyvä *varustaminen* ei kuitenkaan täytä kumpaakaan määritelmän osaa, koska siinä ei ole kyse konkreettisesta varusteiden huolehtimisesta tai hankkimisesta. (KS 2017.) Tekstistä löytynyt esimerkki ei anna tarkkaa kuvaa sanan merkityksestä:

- (17) Näemme tärkeänä pastoreiden ja oman työn ohessa palvelevien **varustamisen**, jolloin veljet ja sisaret seurakunnissa vahvistuisivat.

Kysyin muutamalta yhteisön jäseneltä, kuinka he määrittelisivät *varustamisen* uskonnollisessa kontekstissa. Mielenkiintoista onkin, että sanan merkitys oli kaikille selvä, mutta sen määrittelemisen vaikeaa. Yleisesti ottaen merkityksen koettiin olevan niin laaja, että sitä oli vaikea määritellä, mutta esimerkkejä löytyi kuitenkin lopulta runsaasti.

Kristittyjen yhteys on jo aiemmassa analyysissä todettu tärkeäksi osaksi hengellistä elämää. Toisten kristittyjen tukeminen ja auttaminen ovat oleellinen osa tätä yhteyttä. Varustaminen hengelliseen työhön on yksi yhteyden osoittamisen muodoista. *Varustaminen* voidaan tulkita esimerkiksi toisen kristityn puolesta rukoilemisena tai

jonain konkreettisena apuna, kuten työn rahallisena tukemisena (jos kyse on esimerkiksi lähetystyöstä). *Varustamisen* tarkoitus on, että varustettava ihminen kokee, että häntä kannustetaan ja tuetaan, hänen työtään arvostetaan ja ennen kaikkea, että hänellä on kaikki tarvittava tieto ja taito tehtävänsä. Vaikka varustaa voi siis myös konkreettisin keinoin, on sen tähtäimessä ensisijaisesti hengellinen varustaminen.

Esimerkissä 18 ei esiinny *varustaminen* -sanaa. Kirjoittaja kuitenkin haluaa kasvaa hengellisesti, oppia lisää ja saada paremmat valmiudet työhön seurakunnassa. Tätä voisi pitää yhtenä esimerkkinä oman itsensä hengellisestä varustamisesta. *Varustamisen* voisi siis määritellä valmiuksien saamiseksi.

- (18) Yritin löytää oman paikkani seurakunnassa, mutta koin sen nuorena naisena vaikeaksi. Samalla minussa syttyi halu saada lisää valmiuksia palvelemiseen, ja uskon, että Jumala johdatti minut Suomen Baptistiyhdyskunnan raamattukouluun kahdeksi vuodeksi.

Miksi sitten toisinaan käytetään ilmaisua *varustaminen* sen sijaan, että selitettäisiin tarkemmin, mitä tehdään? Kysymys on mielenkiintoinen etenkin sen takia, ettei määritelmä ole yksiselitteinen ja selkeä saamistani vastauksista päätellen. Lavean merkityksen takia sanan viittausala onkin laaja: se sisältää kaiken auttamisen, joka kohdistuu toisiin ihmisiin. Ehkä sen käyttö onkin juuri siksi helppoa, ettei asiaa tarvitse kuvailla tarkemmin. Jos tavoitteena on lopulta olla varustautunut, ei olekaan oleellista, miten siihen päädytään.

5 PÄÄTÄNTÖ

Tässä tutkimuksessa olen analysoinut sanoja *yhteys*, *palveleminen*, *kutsu* ja *varustaminen*. Kaikki sanat on poimittu Suomen Baptistikirkon lehdestä *Kodin ystävä – Baptisti.fi*. Tutkimuksessani olen tarkastellut sanojen merkitystä ja niiden muutosta kontekstista riippuen. Sanojen käyttö poikkeaa paikoin siitä, miten ne määritellään Kielitoimiston sanakirjassa: niille syntyy uusia, suppeampia viittausaloja merkityksen tarkentuessa.

Sanoilla on sanakirjan mukainen, virallinen yleiskielen määritelmä. Sen lisäksi osalle sanoista on vakiintunut myös yleisuskonnollinen merkitys, jossa viittausala on suppeampi kuin yleiskielen merkityksessä. *Yhteyden* ja *palvelemisen* osalta tämä uskonnollisessa kontekstissa käytettävä sivumerkitys on myös vakiintunut sanakirjassa määriteltäviin sivumerkityksiin. Näiden lisäksi kaikki analysoimani sanat saavat yhteisön sisällä uskonnollisessa kontekstissa vielä tarkemman merkityksen, jolloin niiden viittausalasta tulee hyvin suppea verrattua esimerkiksi yleiskielessä vallitsevaan päämerkitykseen.

Uskonnollisissa teksteissä sanojen merkitysten taustalla vaikuttaa oletamus siitä, että on olemassa jokin näkymätön, korkeampi voima. Esimerkiksi kaikki analysoimani sanat sisältävät implisiittisesti oletuksen siitä, että on olemassa Jumala. Tämä vaikuttaa siihen, millaisissa merkityksissä sanoja voidaan käyttää tai ymmärtää. Yhteisössä vallitseva uskonnollinen diskurssi määrittää siis merkityksen kannalta oleelliset taustatekijät. Tällaisia ovat esimerkiksi tavat ja uskomukset.

Pohdin myös syitä siihen, miksi tällaisia yleiskielisistä merkityksistä poikkeavia ilmauksia käytetään uskonnollisissa teksteissä. Tutkimuksen perusteella niiden tarkoituksena on todennäköisesti kielellinen identifioituminen ja tapa kuvata jotain yliluonnollista. Ihminen oppii helposti välittömän yhteisönsä tavan käyttää kieltä ja usein haluaakin kielellisillä valinnoillaan osoittaa kuuluvuuttaan yhteisöön (Lehtonen 1996: 47–48). Uskonnollinen puhetapa voi myös kummuta halusta antaa itsestään tietynlainen kuva muille yhteisön jäsenille: tavallaan kyse on siis identifioitumisesta, mutta tätä voi tapahtua myös yhteisön sisällä, jossa ei ole tarve enää identifioitumiselle. Muille voidaan haluta osoittaa, että ollaan tosissaan tai että varmasti tiedetään mistä puhutaan.

Osittain kyse voi olla myös opituista tavoista puhua ja kirjoittaa, sillä uskonnollisella kielellä on yhteisössään vahvat juuret, eikä kielen muuttuminen käy nopeasti (Mielikäinen 2014: 59). Yksilön kielellinen identiteetti ei ole muuttumaton, vaan

se voi mukautua sen mukaan, kenelle ja missä puhutaan. Tietyt puhetavat assosioituvat tiettyihin paikkoihin tai yhteisöihin, ja vaikka vastaavanlaista kieltä ei käyttäisikään missään muualla, se voi silti tulla aivan luonnostaan yhteisön sisällä. (Lehtonen 1996: 47–51.)

Kaikki sanat eivät ole vakiintuneet yleisuskonnollisiin merkityksiin. Sana *palveleminen* on vakiintunut myös uskonnolliseen sanastoon (mm. jumalanpalvelus), ja samoin *yhteys* löytyy kirkkokuntien välistä ykseyttä tarkoittavana sanakirjasta. *Kutsu* ja *varustaminen* eivät kuitenkaan sanakirjan mukaan sisällä mitään uskonnollista merkitystä. (KS 2017.) Kenties kyse on niin uusista ilmaisuista, etteivät ne ole ehtineet vielä vakiintua laajempaan käyttöön.

Tutkimukseni antaa lisää tietoa uskonnollisesta kielestä ja siitä, kuinka siinä muodostetaan uusia merkityksiä yhteisön tarpeiden mukaisesti. Uusia sanoja ja merkityksiä syntyy silloin, kun tarvitaan keinoja kuvata jotain, jota ei muuten pystytä kielellistämään. Tutkimuksen otanta on suhteellisen suppea, joten varmoja johtopäätöksiä ei voida vetää. Samojen sanojen merkityksiä voisi tarkastella laajemmalla otannalla ja mahdollisesti erilaisten uskonnollisten medioiden kautta.

Tutkimukseni onkin vasta pintaraapaisu aiheeseen, jota voisi tutkia huomattavasti laajemminkin. Tutkimuksen ulkopuolelle jäi kiinnostavia kielellisiä piirteitä, joihin perehtyminen toisi lisää tietoa uskonnollisen kielen erityispiirteistä. Olisi myös mielenkiintoista tutkia kieli-ideologisia näkemyksiä, joita yhteisöön kuuluvilla jäsenillä on, esimerkiksi uskonnollisen kielenkäytön tilanteista vaihtelua tai tavoitteita, joihin kielenkäytöllä pyritään. Voisi myös tarkastella, onko uskonnollisen kielen käyttö yhteisön sisällä tietoista ja ymmärtävätkö kaikki yhteisön jäsenet aina mitä mikin ilmaisu tarkoittaa.

LÄHTEET

Haapasalo, Hanna 2008. Adjektiivien muodostamat merkitykset uskonnollisessa diskurssissa Semanttinen analyysi Kotimaan ja Viikkolehden adjektiiveista. Nykysuomen pro gradu -tutkielma. Vaasa 2008.

Heikkinen, V., Voutilainen, E., Lauerma, P., Tiililä, U., & Lounela, M. (2012). *Genreanalyysi: Tekstilajitutkimuksen käytäntöä*. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus.

Kangasniemi, H. (1997). *Sana, merkitys, maailma: Katsaus leksikaalisen semantiikan perusteisiin*. Helsinki: Finn lectura.

KS=Kielitoimiston sanakirja. 2017. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus. URN:NBN:fi:kotus-201433. Verkkojulkaisu HTML. Päivitetty julkaisu. Päivitetty 28.2.2017 [viitattu 27.3.2017].

Kuiri, K. (2012). *Johdatus semantiikkaan*. [Helsinki]: Finn Lectura.

Lappalainen, H. 2015: Tutkimuksia uskonnollisesta kielestä ja sen käytöstä. *Virittäjä*. 2015;119(2):300. <http://ojs.tsv.fi/index.php/virittaja/article/view/48602/15881>.

Lehtinen, E. 2014: Uskonnollisen vuorovaikutuksen monet kontekstit. *Sanaa tutkimassa : Näkökulmia uskonnolliseen kieleen ja sen käyttöön*. ; 2014:179–199.

Lehtonen, M. (1996). *Merkitysten maailma: Kulttuurisen tekstintutkimuksen lähtökohtia*. Tampere: Vastapaino.

Mielikäinen A. 2014: Uskonnollisen suomen kielen kehitys Agricolaista nykypäivään. *Sanaa tutkimassa : Näkökulmia uskonnolliseen kieleen ja sen käyttöön*. ; 2014:29–68.

Niemi, L. 2014: Slangi helluntaikarismaattisessa liikkeessä toimivien nuorten kielenkäytön resurssina. *Sanaa tutkimassa : Näkökulmia uskonnolliseen kieleen ja sen käyttöön*. ; 2014: 233– 269.

Nissi R. & Mielikäinen A. 2014: Johdanto. *Sanaa tutkimassa : Näkökulmia uskonnolliseen kieleen ja sen käyttöön*. ; 2014: 7–25.

Omoniyi T, ed. *The sociology of language and religion : Change, conflict and accommodation*. New York: Palgrave Macmillan; 2010:3. <https://jyu.finna.fi/Record/jykdok.1259395>.

Paananen, L. 2012: Jumala siunaa tota jätkää. Slangin ja uskonnollisen sanaston tehtäviä kolmen nuoren aikuisen kielessä. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen, suomalais-ugrialaisten kielten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/33366/jumalasi.pdf?sequence=1>.

Pietikäinen, S & Mäntynen, A. 2009: *Kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.

Van Dijk, T. A. 2009: *Society and discourse: How social contexts influence text and talk*. Cambridge ; New York: Cambridge University Press.

Aineistolähteet:*KODIN YSTÄVÄ – BAPTISTI.FI:*

1/2016, s. 6, Jari Portaankorva: Nuorten aikuisten leiri Mertiönrannassa rohkaisi.

1/2016, s. 8, Tuomas Havukainen: Aito rukous ei ole hengellistä suorittamista.

1/2016, s. 11, Säde Loponen: Opetuslapsia ei synny sattumalta.

4/2016, s. 8–9, Jari Portaankorva: Millainen on sinun seurakuntasi sormenjälki?

6/2016, s. 5, Harri Kankare: Ota se tosissasi!

7/2016, s. 2, Maija Latvala: Vielä kerran ”kyllä”.

8/2016, s. 3, Anneli Lohikko: Mukavat juhlat yhdessä – Tillsammans.

9/2016, s. 6, Harri Kankare: Kutsu on tärkein!

9/2016, s. 12, Jari Portaankorva: Nyt on aika kertoa evankeliumi.

10/2016, s. 7, Maija Latvala: Miksen saa ehtoollista, äiti?

11/2016, s. 10–11, Mai-Britt Vehkaoja: Taivaan isä ja muut isät.

11/2016, s. 12–13, Jari Portaankorva: Baptistinen identiteetti muuttuvassa maailmassa s. 12–13.

12/2016, s. 16, Jari Portaankorva: Yhteinen työntekijäpäivä Vaasassa.